

**R. P. Honorati Fabri, Societatis Jesu Theologi,
Apologeticus Doctrinæ Moralis Eiusdem Societatis**

Fabri, Honoré

Coloniæ Agrippinæ, MDCLXXII

Vlterior confirmatio, & expositio assertæ libertatis opinandi absque
peccato.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94565](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94565)

apparente de novo ratione, vel auctoritate, pro, aut contra alteram partem contradictionis, quod ad intellectum attinet, propter solam supervenientem de novo specialem dispositionem voluntatis, & appetitum rationum pertinentium ad ipsam, incipiat praeferri opinio, quae placebat prius, & placere, quae displicebat, propterea; determinetur intellectus ad opinionem contrariam opinioni prius conceptae, & approbatae. Cum enim intellectus in eiusmodi assensibus, ac dissensibus dependeat a voluntate, ejusdemque imperio determinetur, ut dictum est; novitas, quae directè afficit voluntatem, ejusque affectum transmittit ad extremum contrarium priori, afficit etiam intellectum indirectè, & transfert ab assensu ad dissensum, aut è contra. Et quidem transitus voluntatis ab affectu ad affectum, & propositum contrarium contrarium fit eodem modo, quando ex deliberatione abstracta, & universalis descendit ad particularem, & individualem deliberationem, & considerationem operationis huius, & nunc imminet. Quod praeterquam experientia quotidiana nimis manifestum est, ratio quoque evincit facile obvia, & clara. Nempè difficultas, & arduitas operationis huius, & nunc executioni mandanda cadit sub sensum, & experimentum, ac intuitivè percipitur directè, vel saltem indirectè, cum prius in deliberatione universalis abstractivè tantam dignoscitur, & secundum praedicata tantum communia, quae appetitum sensitivum minime promovere directè. Est autem longè diversis vis cognitionis intuitivae, ac experimentalis, ab ea, quae inest cognitioni abstractivae, & secundum praedicata tantum communia, apparetque rerum facies valde diversa sub altera, & altera representatione; estque dispar similiter conditio voluntatis repugnaturae appetitui sensitivo vehementer commoto, ac renitenti sub operationis instantia, cum nil, vel certè remissius multo commoveretur, ac reniteretur sub consideratione abstractiva, ac universalis propter incapacitatem sensus respectu rationum abstractarum, ac universalium. Ex ista igitur usque adeò diversa voluntatis dispositione, & affectione sub universalis, & sub individuali operationis consideratione provenit, ut quae facilitate applicat, ac determinat intellectum ad opinionem assertivam, ac inductivam obligationis ad aliquid sub terminis universalibus, eadem eundem applicet, ac determinet ad opinionem oppositam, quando ventum est ad opus hic, & nunc, & ad deponendam interit priorem opinionem.

Uterior expositio, & confirmatio assertae libertatis opinandi absque peccato.

ART. CLVIII. Quod autem istiusmodi vitare possit, ac sepe contingat absque peccato, si nil obstat aliud, quando opiniones utrimque sunt, quales à nobis propositae fuerunt, nempè absque manifesto excessu alterius supra alteram, probatur eadem ratione, quae nuper usitatus pro licito in utramlibet partem delectu, & usu ejusmodi opinionum. Quia quod quis tenuerit jam alteram opinionem, eandemque pleno, quantum in opinabilibus fieri potest, assensu praeferat oppositae opinioni, solum efficit, ut hanc prius positam, rejectamque opinionem praeponat deinde, amplectaturque tanquam meliorem, ac probabiliorem cum difficultate aliquoquinque

majori, seu potius cum minori facilitate, quam si non praecellisset voluntas praeferrendi, quod deinde postponendum est, & è converso, juxta ponderationem circa hoc praemissam supra ab art. 137. Rationes enim honestatis, & inhonestatis, cum non cadant sub sensum, sicut ratio commodi, & incommodi, facili, & difficili operis, non possunt mutare faciem, & sortiri apparentiam diversam, quando ex universalis consideratione descenditur ad particularem, agiturque de operando hic, & nunc, sed ex hoc praecisè capite manent prorsus eadem, & apprehenduntur eodem modo. Quapropter intellectus, quantum est ex se, & ex vi motivorum directè, ac immediatè pertinentium ad ipsum, permanet in eadem illa dispositione parendi indifferenter imperio voluntatis, sequendique eius ductum quoad depositionem opinionis prius praecceptae, in qua primitus fuerat quoad eandem opinionem non admittendam, sed oppositam; ac proinde idem, qui sub deliberatione universalis, & nondum urgente operandi, opportunitate, ac difficultate praesentis elegit opinionem inductivam, seu inductivam obligationis cum potestate eligendi oppositam, potest similiter omnibus rursus hinc, & inde consideratis, ac recogitatis transire iuxta conscientiam ad opinionem oppositam, dum sentiens praesentem conformandi se praecceptae prius sententiae difficultatem simul advertit absque ulla convincenti, aut certò praeponderanti, seu auctoritate, seu ratione confici se in angustias fragilitatis suae periculosas, aut tepori spiritus graves, atque adesse pro parte contraria liberanti ab eo onere fundamentum magni momenti, seu motivum, quale plerumque non fallit. Suffragatur huic parti doctrina ultra communem plurimorum, & optimorum postremi hujus saeculi auctorum consensus, de quo controversi, nisi protervè non potest, D. Antoninus ubi supra reg. 4. verbis, quibus obiter exponitur testimonium quoddam quò nimium confidenter abutuntur adversarii: Verba D. Antonini sunt. *Quod autem dicit D. Thomas in quodl. 3. quæst. 4. art. 2. (quodl. nunc 8. quæst. 6. art. 13.) Quando dua sunt opiniones contrariae de eodem, oportet alteram esse veram, & alteram falsam. Aut ergo ille, qui facit contra opinionem magistrorum, utpote habendo plures praebendas, facit contra veram opinionem, & sic non excusatur à peccato, cum faciat contra legem Dei, quamvis non faciat contra conscientiam. Hae enim verba B. Thomae non possunt intelligi, nisi de his, ubi manifestè patet ex scriptura, vel Ecclesiae determinatione, quod sit contra legem Dei, & non de illis intelligit, ubi non apparet (nempè manifestè.) Alias sibi contradiceret in eodem libro, quod non esset credendum. Excusatur ergo à peccato ex mente D. Antonini, qui in materia juris positivè tenet, & exequitur opinionem, quae tametsi falsa sit, non tamen manifestè apparet, quod falsa sit. Alioquin interpretatio non subsistit, ut patet. Nec minus clarè patet eandem esse rationem de manifesta contrarietate ad legem naturalem ex principis synderesis, vel communi sapientum consensu tanquam de re certa in materia pertinente ad ius naturae. In hoc autem, quod dicitur de manifestè patere, ac apparere, vel non, intelligitur, abs dubio ratio manifesti, qualis plerumque datur, & est possibilis in operationibus humanis, nempè ut sit clara, atque omnino indubitata praeponderantia fundamenti pro ea opinione, contra quam non potest quis agere sine peccato, tametsi veritas ipsius opinionis nec sit evidens, nec certa ex fide.*

ART. CLIX. Constat hanc esse mentem Antonini,

tonini, inter alia plura, ex iis, quæ dicit sub finem regulæ ejus quartæ de tertio gradu certitudinis moralis, seu civilis. Conjungit enim hæc duo, tanquam invicem convertibilia, quod clarè denotat certitudinem ab eo dici moralem, non ex eo, quod perinde ferè infallibilis sit, atque certitudo physica, aut metaphysica, uti nonnulli usurpant per absurdum in re præsentis, sed dici moralem, quatenus est certitudo congruens moribus, & qualis quæri solet in deliberationibus civilibus. Exponit hoc distinctè similè idem S. Doctor, subdens ex Philosopho, Disciplinam esse, in unaquaque re certitudinem quærere juxta exigentiam materiam, certitudinem moralem non consurgere ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis, grossis, & figuratibus magis ad unam partem, quam ad aliam se habentibus, seu ex iis, quæ pluribus, & maxime sapientibus apparent vera; nempe ex motivo, ut supra dicebamus, plerumque non fallenti, & quod magis se habeat ad verum, quam ad falsum. Ex quibus concludit sic: Ex his igitur sequitur, quod in humanis agilibus, quæ tantam habent varietatem, teste Aristotele, & experientia, sufficit talis certitudo, quæ non semper scrupulos omnes abiciat, sed sufficit, ut contemnat, seu superet eos. Quod utique fit adjungendo motivo intellectus non præminenti manifestè, atque hac præcisè de causâ insufficienti ad abiciendos penitusque dissipandos scrupulos, in sperium voluntatis, ad cujus efficaciam pertinet contemnere illos, & superare adigendo intellectum, ut amplectatur motivum præminens secundum quid ad modum præminenti simpliciter, quando non est manifestus excessus simpliciter motivi pro parte opposita rigidiori. In quam sententiam subdit opportunè S. hic Doctor. Ad quod etiam optimè facit illud Leonis Papæ dicentis: In his quæ dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis, nec decretis SS. PP. invenitur adversum dist. 14. cap. Sicut quædam. Quod lanè verificari potest absque certitudine moraliter infallibili, & cum sola certitudine, qualis plerumque dari solet in deliberationibus, & operationibus humanis, ut dictum est. Huic sic exposuit certitudinem moralem, quæ coincidit reposita cum opinione, quæ à nobis dicitur verè probabilis, utpotè innixa fundamento, quale plerumque non fallit, seu quod est magni ponderis, congruunt omnia, quæ tradit idem in eod. cap. 20. de conscientia, tota reg. 6. & 7. de repellendis, ac deponendis scrupulis. Sed quia sunt nimis multa, ut huc transferantur omnia, do pauca hæc in specimen, Reg. 6. fine. Ille, qui agit scienter id, de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, etiam si illud in se non esset mortale, sumendo propriè, & striatè dubitationem, videlicet prout rationes sunt aequè ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam partem, quam ad aliam. Sed si dubitet leviter quis per modum scrupuli, sicut dubitat, seu formidat habens opinionem de aliquo, quia ita inhaeret ipsi sententia, quod tamen formidat de opposito; sic agendo contra tale dubium non peccatur, dum adhæret opinioni alicujus Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipsa magis, quam pro opposita opinione, etiam si ipsa opinio, quam tenet, non esset vera. Et hoc nisi ipsa opinio sumpta esset contra manifestum testimonium Scripturæ, vel determinationem Ecclesiæ. Talis enim non operatur in dubio mortalis, sed secundum opinionem probabilem. In quibus quod dicitur de æquiponderantia rationum, seu de rationibus hinc, & inde æqualibus, & de dubitatione pro-

prie tali inde necessario subsequenti, exposuit à nobis fuit supra, & pluribus confirmatum ab art. 13. & alibi inter alia ex D. Thoma, à cujus mente, & sensu loquutionis haud quaquam recedit D. Antoninus. Exposuimus similiter art. 13. & prius, ac deinceps illud de ratione magis se habente ad unam partem, quam ad aliam inopinabilibus, ut nullus passus differat nostra quoad hoc doctrina à doctrina contenta in verbis relatis D. Antonini.

ART. CLX. Adde hæc alia ex regula 7. sub titulum: Inter duram, & benignam circa præcepta sententiam benigna est potius ceteris paribus interpretatio facienda. Cui consilio nullus esset locus, si nulla esset libertas in eligendis, retinendis, ac deponendis opinionibus, sed semper esset opus ratione ex se præcisè necessario victici. Adde regulæ ex Reg. 4. initio. Cum bona conscientia postquam re unam partem alicujus opinionis, & secundum eam perari, secluso saltem scandalo: quæ scilicet per arduam se notabiles Doctores, dummodo talis opinio non sit contra auctoritatem expressam Sacra Scriptura, nec contra determinationem Ecclesiæ Catholica, & quod etiam ex contrarietate talium opinionum non inducatur ad dubitandum, sed bonam sibi conscientiam, & credulitatem servatam, quod credit tanquam de probabiliori parte, & præsumit quando quis adhæret diligentiam inquirendo, an sit, ut invenit aliquid, quod eum sufficiens motus ad hoc, quod sit illicitum. Ita postrema cautela de non sufficienter movente, seu de motivo non necessitante opinionem, quod sit illicitum, nec necessario remanente ab opinione, quod sit licitum, adhuc à nobis etiam est, & confirmata ex professu in superius, atque inibi observatum pariter etiam adhaerentem alterutri parti contradictionis, ubi proinde parte apparet motivum manifestè, ac indubitante verosimili, eo ipso adhærere illi tanquam probabiliori. Habemus igitur consentientem per omnia D. Antoninum, & cum ipso præcipuos quoque eius temporis Theologos, quorum sententias refert ipse diligenter in eundem sensum, licet referri facile possunt, & referuntur à pluribus auctoribus præcipui hujus temporis. Subjungo D. Antonino Adrianum, ubi supra ad primum de depositione conscientia, id est, opinionis prædictæ prioris, circa quod omnibus duobus modis deponendi, quos præmittit; considero tertium per rationes inducentes in contrarium, quem modum subdividit in duos rursus alios, primum insufficientem per rationes inductivas dubii, & suspensivum tam assensus, quam dissensus, & alterum, quem approbat ut sufficientem, his verbis: Secundo modo, cum inducitur in contrarium iudicium, sine assensu: Et cum sic deposita fuerit conscientia circa nullitatem matrimonii (quæ erat materia particularis argumenti) potest reddere, & exigere: dum tamen ex rationabilibus motivis, & non levibus, aut temerariis, ad hoc mutatur. Quam limitationem nos quoque approbamus semper, & apponunt omnes nostræ, quædamque communis sententia auctores, solumque reprimimus Adversarios, quatenus exigunt, quod non cogit Adrianus, ut depositio conscientia, seu opinio fiat ex rationabilioribus motivis, aut non periculis, quando opinio jam deponenda concepta fuit. Concludo itaque esse licitum non modo delectum utriusvis partis contradictionis, sed etiam depositionem opinionis prius conceptæ, & transiitum ad oppositam opinionem, juxta novam voluntatis inclinationem, & affectum efficacem, quoties pro utraque parte adsunt motiva momenti absolutè, & compa-

hinc magni, & pro neutra adest excessus verisimilitudinis manifestus ac indubitatus. Quæ duo exprimitur, & expressi theoriam majoris claritatis gratia, cum res ipsa pars prior contineat in se posteriorem, uti & superius iterum adnotavi, & quilibet facile conjicere potest potest.

ART. CLXI. Exhucusque discussis circa libertatem, & physicam, & moralem opinandi, colligitur verum esse, quod superius insinuaui, opiniones, quæ communiter circumferuntur, ut probabiles auctoritates Catholicos pios, & doctos, seu qui quaeruntur, & leguntur passim à fidelibus non quaerituris, sed, & lecturis absque spe addiscendi veram, sanamque doctrinam, eo ipso esse eligibiles, & deducibiles in praxim tutam conscientia apud plerisque omnes, licet apud omnes, iis tantum exceptis, qui sunt capaces discutendi per seipsos fundamenta opinionum singularium, tum ab auctoritate, tum à ratione, eademque ita invicem conferendi, ac librandi, ut condecere valeant, an alterutra ex parte adsit excessus verisimilitudinis manifestus sibi, ac indubitatus, & quatenus adhibita attentè, ac seria diligentia conjuncta esse talem ex altera parte excessum in occurrente, seu electione opinionis, seu operatione. Ratio hujus, tam illationis, quam exceptionis est usque adeo clara ex dictis, præsertim animadversa, quoad illationem, notationem, quam præmissi art. 131. sub finem, & quoad exceptionem, doctrina tradita totius art. 132. Ut neutra pars indigeat ulla amplius declaratione, aut confirmatione. Adde distinctionem datam quoad delectum, & usum licitum opinionum inter peritos, & imperitos, valentes, & non valentes per seipsos librare momenta fundamentorum cuiusque opinionis doceri inter alios à D. Antonino, in prædicato cap. 10. de conscientia, sub finem indutis, pro certificatione, & securitate sapientium illo Prov. 27. 11. *Stude sapientia fili mi.* & pro inerruditione Dnt. 32. 7. *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, majores tuos & dicent tibi.* Adde & experientiam propriam, si quid forte sincera ejus expressio moveat quemquam, aut juvare possit. Aliquas opiniones ita teneo in questionibus controversis, ut opinionibus contrariis assentiri nullo pacto possim, tametsi maxime vellem, si ve in communi, si ve in particulari, si ve assensu speculative practico, si ve assensu practico practico; ex gr. lib. 8. *Curs. Theol. quæst. 45. art. 7.* tenui electionem non solum indigni, verum etiam minus digni prætermissio digniori ad officia conservativa, & promotiva boni communis, præsertim iurisdictionalia, esse injustam, atque ex suo genere lethaliter peccaminosam. Tenui similiter inibi, in respons. ad 7. art. 3. Distributorem dotium, & aliarum similiarum largitionum cum libera facultate eligendi personas individuas, quibus distribuat, ac largiatur, injustè agere, si paciscatur de parte pectinæ arbitretur propter electionem unius personæ, cui subveniat præ aliis, & quidquid ita retentum fuerit, esse obnoxium restitutioni. Docui item, lib. 10. quæst. 35. ad 8. circumstantias, ut vulgò dicitur, aggravantes intra eandem speciem esse necessariò exponendas in confessione Sacramentali, non quidem quoad omnes suas etiam miniores differentias; bene tamen quoad omnem rationem, seu rationes differentiales unius peccati ab alio, quarum quælibet actumdam se, ac seorsim sufficeret ad peccatum lethale ex gr. furantem una vice centum aureos, aut occidentem una explosione decem homines, non satisfacete, si dicat, commisi furtum grave, seu homicidium, sed teneri exponere determinatè quantitatem, & nunc

rum. Vide ibi. Dico autem opiniones istas, ut & alias non admodum paucas in questionibus controversis habentibus auctores hinc, & inde bonos, ac venerabiles, ita nihilominus à me teneri, ut oppositas opiniones in animum inducere, aut quoquomodo juxta eas operari, nullatenus mihi liceat, nullaq; arte, nulla inclinatione, aut imperio voluntatis consequi ex me possim, ut existimem licere id mihi, aut hic, & nunc, aut universaliter, & in abstracto. In eadem porro animi dispositione, atque adhesionem fui erga sententias oppositas iis propositionibus, quibus zelo, & consilio optimo severè interdixit Alexander VII. scilicet record. ante etiam, quam illis interdiceret, aut de interdicendo ageretur. Quia videlicet in præmemoratis, aliisve similibus opinionibus excessus verisimilitudinis supra oppositas est mihi omnino manifestus, ac indubitatus, ideoque retrahit me necessariò ab assensu earundem oppositarum opinionum tum universalium, tum particularium, ac individuum, dum omnia hinc, & inde considero, quantum pro mea tenuitate possum, & quantum quilibet considerare tenetur circa mores, si ve docere oporteat, si ve operari. Circa quæstiones, res alias morales communiter controversas ita per omne dispositum me sentio, ut absque remotione conscientie de peccato in utramvis partem flexi facile possim per solas rationes pertinentes ad voluntatem, nulloque superveniente motivo, quod intellectum specialiter alliciat ad alteram determinatè partem, eademq; devinciat, aut absterreat ab opposita, uti accidere posse docebat in genere D. Thom. supra art. 105. ac lapsus deinceps. De facto tamen id nunquam exequor propter considerationem subjungendam circa sequens argumentum.

Expenditur testimonium D. Thom. de usu licito opinionum.

ART. CLXII. Sed antequam ad illud transeo, libet regredi ad verba D. Antonini relata supra art. 157. ante medium, quatenus cum præmississet sententiam D. Thomæ, de faciente contra veram opinionem, & non exculato à peccato, tametsi non faciat contra conscientiam, atque subjunxisset ea verba D. Thomæ non posse intelligi, nisi de his, ubi manifestè patet ex Scriptura, vel Ecclesiæ traditione, quod sit contra legem Dei; addidit demum, *alias sibi contradiceret in eodem libro, neipè in quodlibetis.* Quod ut firmiter credatur, tametsi abundè sufficiat auctoritas ita dicentis Antonini viri Sanctissimi, & in D. Thomæ versatissimi, atque, inter alia, eximio erga ejus doctrinam cultu, ac prona adhesionem laudatissimi; è re nihilominus erit, si hic subinserantur ipsa verba D. Thomæ, quæ habentur, quodl. 3. q. 4. art. 10. cujus titulus est: *Vtrum discipuli sequentes diversas opiniones magistrorum, excusentur à peccato erroris?* Respondet autem: *In iis, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus magistri. In talibus enim ignorantia non excusat. Et probat primò ab incommodo, quia alioquin a seclæ hæreticorum fuissent immunes à peccato; deinde auctoritate Augustini dicentis: Consulete unumquemque debere regulam fidei, quam scripturarum planioribus locis, & Ecclesiæ auctoritate percepit. Tum concludit: Qui ergo assentit opinioni alicujus magistri contra manifestum Scripturæ testimonium, si ve contra id, quod publice renetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris*